

**КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ
ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА ИОАН
КРЪСТИТЕЛ
НА УТРИНАТА СЛЕД
БОГОЯВЛЕНИЕ**

Превод от старобългарски: Атанасий Бончев, —

chitanka.info

ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА ИОАН КРЪСТИТЕЛ

НА УТРИНАТА СЛЕД БОГОЯВЛЕНИЕ

Това слово ни представя една разновидност на Климентовите похвали — похвална беседа върху евангелското четиво за празника на Иоан Кръстител, който се отбелязва на следния ден след Богоявление. Иоан Кръстител (Предтеча) е последният пророк, възвестяващ за възплъщението на Богочовека: Иоан Кръстител, според евангелския текст, е син на първосвещеника Захария и жена му Елисавета, роден в старините чрез чудо и „проиграл“ в утробата на майка си, когато Елисавета среща Мария след Благовещението. Иоан Кръстител вмести в своите деяния старозаветните пророчески прояви и едновременно проправя път и свидетелства за идването на Месията, когото сам кръщава в Йордан. Заради ревността, с която изобличава нравственото падение на тетрарха (четверовластника) на Галилея Ирод Антипа (Ирод извършва кръвосмешение, като се оженва за жената на брат си Филип), по заповед на Ирод и с намесата на Иродиада, той е хвърлен в тъмница. По време на един пир дъщерята на Иродиада от първия ѝ брак — Саломе — танцува, за да бъде изпълнено едно нейно желание. Ирод е принуден да обезглави Иоан — такова е желанието на Саломе (Мат. 14:1-12; Марк. 6:16-29). Празниците, посветени на Иоан Кръстител, са няколко (Рождество Предтечево — 24 юни, Зачатие — 5 септември, Обретение на главата на Иоан Кръстител, Усекновение — 29 август). Според Теофилакт Охридски Климент Охридски е писал няколко похвали за Предтечата.

Похвалното слово за 7 януари продължава една стара византийска традиция, според която в центъра на творбата е драматичният диалог между Иисус Христос и Иоан Кръстител. Иоан Кръстител се отказва да кръсти Христос, като обяснява своята човешка немощ и величае второто лице на Троицата — Бог Син във всичките му проявления и цялата му сила. Христос на свой ред разяснява на Предтечата смисъла на своето смирено идване, разкривайки догматичните основи на божествената си природа — едновременно съвършен Бог и съвършен Човек, както и кръщаването в р. Йордан — чрез потапянето във водите Христос отмива първородния грях, непослушанието на Адам и Ева. Тъй като Словото е непосредствено

свързано с евангелския разказ, то е наситено с цитати, съгласуващи евангелския сюжет с прообразните определения за Бога в старозаветните текстове и оценките от апостолските послания. От евангелската сцена Климент Охридски извежда похвалата на Иоан Кръстител, връщайки се отново към евангелския разказ за чудотворното му раждане и обрамчвайки с риторични пасажи цитатите от евангелието на Лука. Вместо финална възхвала на Кръстителя Словото има завършек, оформен катехизистично — като поучение.

Похвалното слово за Иоан Кръстител не е широко разпространено. Известни са само 15 негови преписа, като най-старият се намира в т.нар. Ягичев Златоуст, един панигирик за цялата година, писан най-вероятно в Синайския манастир „Света Екатерина“, датиращ се от началото на XIV в., български правопис. Днес той се пази в ГРБ в Санкт Петербург под сигнатура Qn I 56. В някои преписи Словото е приписано на Иоан Златоуст.

А. Бончев

*„Иисус дойде от Галилея на Йордан при
Иоан, за да се кръсти от него“*

(Мат. 3:13).

А кои грехове искаше да умие Господ, та с такова смирение промислително извършваше това? Той искаше да потопи в йорданските води престъплението на Адам, както свидетелствува Павел в посланието си до Тит, казвайки: „Ние някога бяхме се заблудили чрез престъпление от правия път, бяхме се поробили на похоти и на различни страсти, бяхме мерзки и противни, мразехме се един друг. А когато се яви благостта и човеколюбието на нашия спасител, Бога, той ни спаси не поради нашите дела на праведност, които ние извършихме, а по своята милост ни спаси чрез банята на възраждането (по Тит 3:3-5), та като отхвърлим нечестието и плътските похоти, да живеем целомъдрено, праведно и благочестиво в сегашния свят, очаквайки да се сбъдне блажената надежда и да се яви славата на великия Бог, нашия спасител Иисус Христос“ (по Тит 2:12-13). Поради голямото си човеколюбие той не можеше да търпи и да гледа как човешкият род се е поробил на злия мъчител поради безбожната измама. Поради това, като се смили над нас и като наклони небесата, той слезе, искайки да се приобщи близко с нас по плът и кръв. Той стана човек, по всичко подобен на нас, освен в греха, в който той не участва (по 1 Иоан. 3:5).

Искайки да потопи нашите грехове в река Йордан, Господ дойде при болните като лекар; при заблудените овци — като истински пастир, а не мъчител; при падналите — да ги изправи; при земните — като небесен; при мъртвите — като живот; при свързаните с вериги — като освободител; при намиращите се в ада — като възкресение; при грешниците — като опрощение; при овехтелите — като обновление; при помрачените — като светлина; при бедните — обогатяващ; при слепите — просветител; при слабите — подкрепящ; при немощните — благ помощник; при седящите в тъмнина и смъртна сянка (по Ис. 9:2; Лук. 1:79) — като никога незалязваща светлина; при най-дълбоко

потъналите — най-висок; при помрачените от грехове — Изток свише, прогонващ измамата и просвещаващ ни чрез банята на възраждането.

Нека чуем що е възраждане. Под първоначален живот се разбира животът на човека в рая, от който отпадна нашият праотец Адам. Той, станал смъртен, ни роди в скръб и грехове и ние се подчинихме на тлението. А под възраждане се разбира банята, т.е. пресветото кръщение, чрез което Господ обновява нашата похабена природа и ние ставаме участници в неговата нетленна слава, ако запазим кръщението чисто, събличайки вехтия човек заедно с делата му, т.е. като отхвърлим езическите нрави, които ни похабиха чрез непослушанието, и обличайки се в новия човек чрез кръщението, т.е. в Христа. Той дойде заради нас в тази бедна плът, прие образ на раб, тръгна към йорданските води, искайки да удави противника, нашия враг — дявола.

Когато Иоан видя, че Господ идва при него като обикновен човек със смирен образ, смути се от ужас и обхванат от страх, извика: „Какво правиш ти, Владико, та идваш при водите в рабски образ и като обикновен човек! Къде са твоите безплътни ангелски редици, които винаги шествуват пред тебе и ти отправят трисветата песен и сред които се яви ти в древност на твоя всепредан раб Мойсей? Къде са стоящите около тебе шестокрили ангели, които ти някога показва на твоя пророк Исаия, който те видя да седиш на престол висок и издигнат? (Ис. 6:1). Къде е безчисленото множество от безплътни сили — десетки хиляди, — които в древността Даниил видя да седят около твоя престол? (по Дан. 7:1). Къде са четиризначните животни, върху които Иезекиил те видя да почиваш? Къде са престолите, господствата, властите и силите, върху които винаги седиш, прославян заедно с Отца и със Светия Дух? От какво се нуждаеш, Владико, та слезе в тоя беден образ — ти, пред когото от страх трепери и изчезва всичко? Небесните и земните предели не могат да те вместят, та как река Йордан ще те вмести? Морето, като те видя, се отдръпна бързо; и Йордан, като те видя, изчезна; върна течението си назад (по Ис. 113:3,5). А аз как ще пристъпя към непристъпния? Как ли ще простра тленна десница към предвечния живот? Дали не ще отпадна от второто осиновяване, прострял недостойна ръка към вечно съществуващия и към безсмъртния живот, както Адам някога простря ръката си към дървото, което дава знание. Кой ли е видял някога да бъде осветляван от слънцето оня, който със светлината си осветлява всичко? Ето, Бог е дал

кръщението заради грешните — за да измиват те всичките си прегрешения. А ти, Владико, какви грехове ще измиваш? Затова аз имам нужда да се кръстя от тебе, а ти ли идваш при мене? Защото от тебе, създателя, биват очиствани всички. От тебе, дарителю на светлината, всичко се просветлява. Наистина неведома е тази твоя тайна, която извършваш, правейки това. Но кои грехове искаш да измиеш, когато си безгрешен по природа? Но ти сам кръсти дошлите люде и преди всичко мене. Защото аз имам нужда да се кръстя от тебе, а ти ли идваш при мене?“ (по Мат. 3:14).

А Господ отговори на Иоан с тези думи: „Виждайки ме, ето ти знаеш за благодатта, която беше ти дадена свише, за моето неизразимо слизание и за възплъщението, предизвестено от пророците. Ти ме видя с прозорливи очи още в майчиното лоно. Не се смуцаваш поради мене. Чрез устата на майка си ти изрече своите пророчества, защото по моя повеля според обещанието ти се роди. Така ми подобава да изпълня със смирение всяка правда. И тъй, остави сега това, Иоане, но простирайки ръката си, кръсти мене, който заради тебе има нужда от кръщение. Не е време сега да мъдруваме за възвишените неща, но трябва да гледаме примера на смирените и удобния случай. Остави сега, Иоане, не се уподобявай на Адам по непослушание, но послужи на този, който е казал чрез пророка за тебе: Ето, аз пращам пред лицето ти моя ангел, който ще приготви твоя път пред тебе“ (по Мал. 3:1; Мат. 11:10 и др.).

Иоан пък каза: „Но как ще пристъпя и ще послужи на неизказаната твоя тайна, която херувимите и серафимите от страх не могат да гледат? Наистина, как може сеното да се докосне до божествения огън и да не изгори? Кой е видял някога владетелят да изпросва кръщение от слугата? Кой е видял някога създателят да измолва очистване от оня, който е кал? Наистина, страшни и ужасни неща извършваш сега, Господи, защото ти си, който постави небето върху нищо и го обличаш с облаци като с одежда; ти си, който утвърди земята върху водите (Пс. 135:6); ти си, който обуздаваш морето чрез пясък и си му поставил граници — докъде да се простира то (по Пс. 103:9); ти си, който украси земята само с една дума и държиш с ръка всичко. Не зная как да разбере този велик твой промисъл, който сега извършваш, като си дошъл при тези води. Навеждаш се под създадени от пръст ръце и заповядваш — моята нечиста ръка да докосне твоето

теме, тебе, когото река Йордан като видя, от страх изчезна. Не, Господи! Вдигни глава, защото ти си глава на всичко (по Еф. 4:15). Кръсти дошлите много люде и преди всички — мене. А след това сам себе си ще кръстиш, защото ръцете ми тръпнат, несвикнали да вършат повече от заповяданото, и душата ми ще изскочи, не понасяйки твоето смирение.“

А Господ му рече: „Зная какво искаш. Ти говориш, съзерцавайки божествената слава. Но не е време да я открия, защото всичко е добро в своето време (Сир. 39:41). А сега изпълни тази заповед и след това погледни и към оная слава, защото аз дойдох да удавя в тези води змията, която в древност прелъсти твоя прародител. Заради това аз се облякох в негова плът като в дреха, за да обнова творението на ръцете си и да измия в Йордан ръкописанието за греховете му^[1], та потапяйки тленното естество на Адам, да го облека отново в нетление (по Кор. 15:53-54) и да го издигна на небесния престол, и да подбудя към радост безплътните сили, като им кажа: Радвайте се заедно с мене, защото намерих изгубената си драхма (Лук. 15:9). Затова не разпитвай за великите неща, но прости ръката си и кръсти мене, който невидимо кръщава всички с духовен огън и духовна сила.“

Тогава Иоан пристъпи и кръсти Исуса. Веднага се яви страшно видение: отвориха се небесата над Исуса и ето Светият Дух във вид на гълъб слезе отгоре върху главата му. И с глас се чу от небето, от Отца: „Този, кръщаваният, е моят възлюбен Син (по Мат. 3:17; Марк. 1:11). Той е вечно съществуващ и е неразлъчно в моите недра; в него е моето благоволение; слушайте го. Този е моят възлюбен Син, дошъл сега в смирен образ, но той пак ще дойде в славата на своята божественост, за да съди цялата вселена и да въздаде всекому според делата; слушайте него. Този е моят възлюбен Син, който потопява в Йордан греха на първосъздадения Адам и който спасява човешкия род; слушайте него. Този е моят възлюбен Син, който безначално и по неизразим начин е роден от мене на небето без майка, а на земята се роди от Дева Мария без баща; слушайте него.“

Разкривайки ясно всичко това, евангелистът каза: „На другия ден Иоан видя Исус да идва към него и каза с висок глас: Ето агнеца божий, който взема върху себе си греховете на целия свят. За него аз свидетелствувах пред вас, като казах: След мене иде мъж, на когото аз не съм достоен, навеждайки се, да развържа ремъка на обувката му.

Слушайте него, за да приемете от него съвършено кръщение. Аз ви кръщавам с вода за покаяние, а той ще ви кръсти с Дух Свети (по Иоан. 1:27-30, 33). За него е казал пророк Исаия, възкликвайки: Гласът на викация в пустинята говори: пригответе пътя на Господа, прави правете пътеките му“ (Ис. 40:3).

Наистина коя ли уста може да изрази твоето благовестие, когато твоят глас беше по-страшен от гръм?

Когато множеството люде се кръщаваха, Иоан им каза: „Не съм аз Христос, но съм негов предтеча, който вика към вас: Покайте се, защото идва при вас този, който подарява царство и който взема върху себе си греховете на целия свят (Иоан. 1:29). Този е, който кръщава с Дух Свети и с духовна сила. Не е възможно за човека да изрази с думи Христовото раждане. Първото му раждане е предвечно и безсмъртно — на небето, от Отца. Второто си раждане той е приел на земята заради нас — без баща, от чиста девица. Затова той трябва да расте, пък аз да се смалвам (Иоан 3:30). Аз съм като лъч, който осветлява малко място, а той озарява с божествена светлина всичко. Той е единороден Син на Бога-Отца, от небето дошъл да обнови своето творение, а аз съм роден от достигнал до честита старост свещеник и проповядвам подготвяне на пътищата му. Освен това раждението на оня е дивно и необикновено, както е казано — без баща, от девица, станало на земята заради нас, а моето — от изнуреното тяло на Елисавета, която беше вече на преклонни години. Роденият от земното говори и възвестява за земни работи, а този, който е от небето, възвестява небесното и поучава за небесното, и кой ще го послуша? Защото роденото от плътта е плът, а роденото от духа е дух (Иоан. 3:6). Вятърът духа, където иска, и гласа му чувате, но не знаете откъде е дошъл и накъде отива“ (Иоан. 3:8).

Тъй като Иоан представи на народа, който се кръщаваше при него, тези и още много свидетелства за своя Господ, то кой би могъл да изрече достойна за него похвала? Сам Господ го възхвалява, казвайки: „Между родените от жени не се е явил по-голям от Иоан Кръстител“ (Мат. 22:11). Той е наречен божия благодат. Кой е еднакъв с него по раждане? Кой е равен на него по пророчество? Той е трояк: и пророк, и предтеча, и кръстител. По живот той е несравним с никого, а само с ангелите, да не кажа — с най-висшите ангели, защото той единствен извърши страшното тайнство на божия промисъл и като пристъпи с

трепет към непристъпния, докосна се до главата му, извиквайки: „Аз имам нужда да се кръстя от тебе, а ти ли идваш при мен?“ (Мат. 3:14). А Господ му каза: „Ако аз не бъда кръстен от тебе, то никога земен цар не ще приеме кръщение от беден свещеник. Аз слязох, за да дам пример на своето създание, та като кървят по моите стъпки, да възлязат в горния Иерусалим^[2], където няма змия съскаща, нито издигаща се към ухото, за да нашепне съблазън, но там е дървото на живота, самоизраснало с цвят и напоявано само от единия божествен извор, от което имат право да ядат ония, които са спазили напълно моите заповеди.“

И тъй, ти, о, кръстителю, пророче и предтеча, стана свидетел на всичко това и на повече от това, на страшния промисъл, защото онова, що беше скрито за ангелите и архангелите, за властите и престолите, за силите и господствата и за цялото висше творение, чрез тебе бе открито. Ти стана очевидец на неизразимата тайна и служител на този страшен промисъл, стана и вестител на неизказаните чудеса, които станаха между тебе и нашия Господ Исус Христос. Ангелите и архангелите, като чуваха събеседванията и словата и като виждаха това, което беше извършено, с трепет се учудваха и закриваха с криле лицата си.

Поради това кой ще изрази твоите велики дела? Кой ли език ще изрече твоето зачатие, станало необикновено и дивно в дълбока старост, възвестено от архангел на твоя баща Захарий с обещание? Заради неверието си Захарий беше поразен с онемяване до раждането ти. А когато ти се появи като зорница, развърза немотата на баща си^[3]. Твоето рождение беше чудно, а още повече — твоето отглеждане. Когато Ирод се разяри и търсеше Господа, за да го убие, и реши да изколи невинните дечица, той беше помислил за тебе, Предтеча — дали ти не си Христос, понеже ти беше роден според дадено обещание свише. Ирод изпрати слуги при Захария и попита: „Къде е твоят син?“ А той отговори: „Аз винаги стоя пред служебния олтар и не зная къде е синът ми.“ Елисавета пък, като чу, че Ирод избива младенците, взе детето и потърси място, за да го скрие. И като не намери, обхваната от тъга, побягна в планината. И като издигна очи към небето, тя изпълни пророческото слово, възлагайки своята печал на Господа (по Ис. 54:23), викна с висок глас към планината и каза: „Божия планино, приеми това дете заедно с майка му!“ Планината се разтвори, прие ги

дватамата и пак се съедини. А Ирод, който търсеше Иоан и не го намери, изпрати слуги в храма, та уби Захария, баща му, при олтарните стъпала. И не се намери тялото му, а кръвта намериха сгъстена, станала твърда като камък. Тогава се чу от олтара глас, който казваше: „Захарий бе убит, но кръвта му не ще бъде унищожена, докато не дойде отмъстител заради него“. Планината пък служеше и с различни плодове приготвяше храна за тоя дивен Предтеча, както и евангелист Лука, ясно посочвайки това, каза: „И остана в пустинята до деня, когато се яви на Израиля“ (Лук. 1:80).

Наистина, тъй дивни са чудесата на неговия Предтеча! Такъв чуден е произходът му, толкова смайващо е раждането му, толкова неизказано е отглеждането му! Той е изпълнен с божествена светлост, украсен е с мир, с кротост и с умиление! Затова и баща му, Захарий, пророчествувайки за него чрез Светия Дух, каза: „И ти, младенце, ще се наречеш пророк на всевишния, понеже ще вървиш пред лицето на Господа, за да приготвиш неговите пътища и да дадеш на народа му да познае спасението чрез прощаване на греховете им поради великото милосърдие на нашия Бог“ (Лук. 1:76-78).

Затова и ние, христорлюбци, като се наслаждаваме на това светлосарно тържество, с почит празнуваме пресветлата памет на Иоан Кръстител. Нека пребъдваме в псалмопения, духовни песни и поучения. Нека не се връщаме към предишните греховни обичаи, както псе на бълвотината си. Но като отхвърлим всички скверни дела на дявола, нека отърсим от себе си сънното бездействие и да се насочим бързо по пътя на покаянието. Нека се украсим с добри дела; да се въоръжим с пост против противника-враг; да се надпреварваме в обич един към друг. Като просветлим духа си чрез милостиня и с чистота, нека го устремим нагоре. Чрез тези добродетели лесно ще възлезем на небето. Те правят вършещите ги съобщници на ангелите. Нека придобием добродетелите, преди да ни настигне смъртта и преди тъмнината да окраде духовното ни богатство. Нека не си помисляме и нека не казваме: „Като прекарахме времето си в леност и в грехове, какво ли, прочее, ще ни ползува на края?“ Това е дяволска мисъл. Сам Бог казва чрез пророка: „В каквото състояние те намеря, в него и ще те съдя: или в грях, или в покаяние“ (по Иез. 33:12-13). И тъй, нека се уподобим на ония наемни работници, които, макар и да дойдоха в единадесетия час, получиха еднаква заплата с първите (по Мат. 20:9,

12). Нали виждаш, че много често, когато ние сме в отчаяние поради бездъждие, падне късен дъжд и направи да израснат повече плодове (по Иак. 5:7). Затова и ние, като отърсим от себе си цирея на отчаянието и злите дела, нека прибегнем към божие милосърдие и милост, прославяйки животворящата Пресвета Троица — Отца, и Сина, и Пресветия и животворящ Дух сега, и всякога, и во веки. Амин!

[1] Ръкописанието на греховете на Адам, т.е. записът, който Адам е дал на дявола и с който му се обрича, е мотив от апокрифната литература. ↑

[2] Горният Иерусалим е раят, небесата. ↑

[3] Пророк Захарий се усъмнил във възможността за раждане на сина си и затова бил наказан свише с немота. Той проговорил едва след раждането на Йоан, след като написал името му. ↑

Издание:

Попов, А. Н. Описание рукописей... библиотеки А. И. Хлудова. М., 1872, 387-392; Соболевский, А. И. Из области древней церковнославянской проповеди. Известия ОРЯС, 11, 1906, кн. 4, 131-139; Климент Охридски. Цит. съч., I, 378–396 (с археографски бележки и коментар).

ПРЕВОДИ: Бончев, А. Цит. съч., 82-89; Стара българска литература, 2, 112–118, 322–323 (коментар).

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.